

פתיחה

ביקורי רבותינו נשיאנו
במאריסטאון

סקירה קצרה אודות ביקורי רבותינו נשיאנו במאריסטאון, ניו דזשערסי¹

זכתה העיירה מאריסטאון שבמדינת ניו דזשערסי בארצות הברית שרבותנו נשיאנו ביקרו ושהו בה כמה פעמים. אין איתנו יודע עד מה, אך שוררת תחושה כי ביקורים אלו היוו כעין "הנחת אבן הפינה" רוחנית למוסדות שהוקמו במאריסטאון כשלושה עשורים לאחר ביקורים אלו.

לאחר ביקוריו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בארץ הקודש ובארה"ב היה מצב בריאותו חלוש ביותר². בשנים תרצ"ה-תרצ"ח נסע כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מספר פעמים לבית הבראה באוסטריה, עד שאפשרות זו נמנעה עם פרוץ מלחמת העולם השנייה. משנמנעה אפשרות זו הגיעה הצעה מהחסידיים לבוא לבית הבראה בארצות הברית, אך כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ דחה את ההצעה³. בפועל שהה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בבית הבראה בריגא, בחורף ת"ש לפני נסיעתו לארה"ב.

אחד הרופאים שטיפל בכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ באוסטריה - ד"ר בנימין שערמאן - היגר לארה"ב וניהל במאריסטאון בית הבראה בשם "סניטריום"⁴ ארוארא, מרכז רפואי פיזיותרפי.

עם בואו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לארה"ב בט' אד"ש ת"ש, עלתה הצעה (ככל הנראה ע"י הרופא הנ"ל) שכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ יסע להמשיך את הטיפול בבית ההבראה במאריסטאון, אך בפועל הדבר התבצע רק בשנה הבאה, כדלהלן.

(1) לצורך הכנת הסקירה נעזרנו בסקירה שפרסם הרה"ת דוד העניך זקליקובסקי בכפר חב"ד גיליון מס' 969, ערב חג הסוכות תשס"ב.

(2) "בבואי מארה"ב - קיץ תר"צ - הייתי חלוש . . ובבואי על ר"ה לריגא הכירו בי כי מרץ דיבורי נשתנה מכמו שהי' ולא שמתי לב לזה" (י"ח תמוז תרח"ץ, אג"ק ח"ד ע' שע).

(3) "ובדבר הצעתם לבוא לאיזה סענאטעריים הנה מכמה טעמים יכבד עלי הדבר לעשותו" (ו' מנ"א תרח"ץ, אג"ק ח"ד ע' שצב). וראה גם אג"ק שבהערה הקודמת.

(4) להעיר מאג"ק ח"ז ע' רמה: "האדרעס לכ"ק אד"ש צריכים לכתוב אינסטוט ולא סאנאטאריום".

ביקור תש"א

בקיץ ה'תש"א חלה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ במחלת multiple sclerosis, ובעקבות כך נסע למשך מספר שבועות⁵ לבית ההבראה "ארוארא", שם יחדו עברו מספר חדרים, וכן מטבח פרטי⁶.

לפני נסיעתו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ למאריסטאון, נסע לשם כ"ק אדמו"ר בכדי לארגן את המקום בצורה הראויה לשהותו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ במקום.

לפני נסיעתו הביע כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ את רצונו לנסוע לבדו. כשיצא כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לדרך ביום שלישי י"ב מנחם אב הבחין כי כמה חסידים, ביניהם ר' שמואל לויטין, ר' אליהו סימפסון ור' שלמה אהרן קזרנובסקי נוסעים בעקבותיו. כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ הורה לנהג לעצור, יצא מהרכב, והורה גם לחסידים לעצור ולצאת ממכוניתם. משהתקבצו סביבו החסידים פתח כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בשיחה⁷ בה אמר אשר בכלל לא אומרים למלוים לחזור, אך היות ועל פי מה המדובר היה מובן שאסע לבד... כמו כן דיבר בענייני נסיעה ותפילת הדרך. לאחר מכן פנה למנהלי הישיבה ובקשם שישתדלו להרבות תלמידים, וכן ביקש מאחדים מהנוכחים להשתדל שהלימוד בבית המדרש לא יופסק כמו שהי' כל העת⁸. בסיום השיחה ברח כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ את הנוכחים בברכת "א גוטע נאכט" ונסע לדרכו.

כ"ק אדמו"ר [מהוריי"צ] בבואו להנאות דשא האט זיך צוגעזעצט, פאנאנדער גענומען דעם טלית קטן און געזאגט: דאס איז דאטשע" ואמר שזה היה הסדר של נסיעה לדאטשע.

משמע כ"ק אדמו"ר, שכבר שהה באותה עת במאריסטאון כאמור, על השיחה שנאמרה בדרך, ביקש מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ שיחזור על שיחה זו שוב. ואכן למחרת נכנס כ"ק אדמו"ר ליחידות וכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ השמיע בפניו שיחה⁹

(5) "לכתוב כי נסעתי על איזה שבועות להנפש" (מנ"א תש"א, אג"ק ח"ג ע' שלו).

(6) ראה אג"ק ח"ו ע' קטו: "אשר באפשר לי בעזה"י לסדר שם בית תבשיל לעצמי".

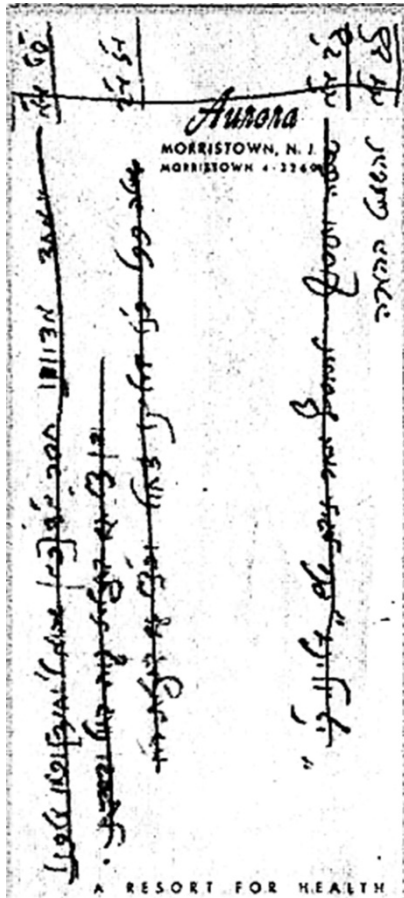
(7) השיחה נדפסה בספר השיחות ה'תש"א ע' 148 ואילך.

(8) יש לציין שכיום ישיבת תות"ל במאריסטאון היא מהיחידות בחו"ל בה מתקיימים סדרי לימוד גם בימי הקיץ, וההנהלה מעודדת בחורים להשאר בישיבה ולהשתתף בהם.

(9) השיחה נדפסה בספר השיחות ה'תש"א ע' 149 ואילך. וראה ברשימת היומן ע' תה רשימת כ"ק אדמו"ר מדיבורי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בביקור זה.

בענייני הנסיעה לנאות דשא, ולבסוף ברך: "דער אויבערשטער זאל געבען א געזונטן זומער".

בעת שהותו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ במאריסטאון נהג כ"ק אדמו"ר לבוא לבקרו לפחות פעם ביומיים. כ"ק אדמו"ר היה נוסע ברכבת, שתחנתה נמצאת - כאן היום - במרכז מאריסטאון.

בתקופה זו התעסק כ"ק אדמו"ר בהכנת סידור תורה אור לדפוס. סיפר על כך כ"ק אדמו"ר בהתוועדות א' דש"פ בראשית תשי"ז¹⁰: "בשעה שהדפיסו את הסידור (בשנת תש"א), שהה הרבי בנאות דשא במאריסטאון, והיתה אז שעת הכושר לשאול ולברר אודות מנהגים שונים". יצוין, שחלק מהבירורים נכתבו ע"י כ"ק אדמו"ר על נייר המכתבים של מוסד "אורארא".

ביקור תש"ב

לאחר הביקור ביקש ד"ר שערמאן לשמוע את חוות דעתו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ על הביקור, וכן מתי יבוא לשם שוב.

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ השיב לו באגרת (תרגום מאנגלית): "אני מודה לך בזה על מכתבך, וברצוני להודיעך ששהותי באורארא פעלה עלי לטוב, תודה לה, ובאמת רציתי לבוא לביקור נוסף במשך החורף¹¹ [אך] לדאבוני עדיין לא נתאפשר הביקור עד כה.

אני מודה לך ולמרת שערמאן על התענינותכם במצב בריאותי, ואני גם מודה

חלק מהבירורים שנכתבו ע"י כ"ק אדמו"ר על נייר המכתבים של מוסד אורארא (ניתן לשם לב למילים (באנגלית) "מאריסטאון נ.דז." בראש הדף)

(10) תורת מנחם התוועדויות חי"ח ע' 107.

(11) על התכנית ליסוע במהלך החורף ראה גם באגרת מיום ו' כסלו ה'תש"ב (אג"ק ח"ו ע' קטו): "הרופאים הזהירוני לנוח איזה שבועות ויש סברא שאסע לאיזה שבועות להאינסטיטוט שהייתי בקיץ העבר".

לד"ר וייס ולמנהל מר טירקעל, לאחות ולשאר אנשי הצוות עבור התענינותם הלבבית".

בפועל כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נסע לשם בקיץ. באגרת מימי הקיץ כותב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ: "באשר הנני מרגיש חלישות . . הנני בעזה"י נוסע ימים אלו אל האינסטיטוט אורוארי שהייתי בקיץ העבר".

ביקור זה נמשך למעלה מחודש¹².

תש"ג

בשנת תש"ג הייתה תוכנית ליסוע שוב למאריסטאון¹³, וכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ אף קיבל מהגביר החסיד ר' שלמה פלמר משיקגו סכום של חמש מאות דולר למטרה זו¹⁴, אך לפועל לא היה במוסד מקום פנוי עבור כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, ומקום אחר – לא הצליחו להשיג¹⁵, כך שבשנה זו לא נסע כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ להנפש.

ביקור תש"ד

בי"ז מנחם אב ה'תש"ד נסע כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ למאריסטאון, שם שהה כחודש ימים, עד ט"ו אלול¹⁶.

על נסיעה זו סיפר ר' יהודה לייב פוזנר, שהיה באותם ימים תלמיד בישיבה ב770: "יום לפני שכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נסע למאריסטאון בשנת תש"ד, ר' בערל חסקינד נכנס באמצע סדר חסידות, ואמר: "הרבי צריך לנסוע מחר למאריסטאון, והרבנית זקוקה לשני בחורים שיעזרו באריות המזוודות עבור הרבי". ר' ישראל

(12) "הנני זה כחודש ימים שנחלתי . . וגם אינני בביתי כי נסעתי להנפש על איזה זמן".

(13) "כ"ק מו"ח אד"ש יסע לנוח, כנראה, למקום שהי' בו אשתקד" (אג"ק ח"א ע' קנה).

(14) אג"ק ח"ז ע' שלה. וראה אגרת מיום כ"ב מנ"א ה'תש"ג (שם ע' שס): "הסך חמש מאות שקלים אשר שלח לי בייחוד בשביל הוצאות נסיעה להנפש הם בשלימות ומיועדים להמטרה אשר שלחם".

(15) "בדבר נסיעתי להנפש, הנה במקום שהייתי אשתקד לא הי' מקום פנוי המתאים לפני, ומקום אחר לא השגנו ובכן עבר המועד" (כ"ב מנ"א ה'תש"ג, אג"ק ח"ז ע' שס). וראה אגרת כ"ק אדמו"ר מיום ז' מנ"א (אג"ק ח"א ע' קסא): "וחבל על אשר עד עתה לא הי' ביכולתו לנסוע לנאות דשא לנוח ולהנפש מעט מן העבודה העמוסה עליו".

(16) "ביום ראשון י"ז מנחם אב נסע כ"ק אדמו"ר שליט"א לנופש למאריסטאון, נ. דו., שם שהה חודש ימים. ביום ראשון ט"ו אלול הגיע כ"ק אדמו"ר שליט"א חזרה לביתו" (תרגום חפשי מקובץ ליובאוויטש, שנה א (תש"ד) חוברת ד ע' 51).

דזשייקאבסאהן שהיה באמצע מסירת שיעור פנה לר' יעקב יהודה העכט ואמר לו: "יענקל, לך אתה", ופנה אלי ואמר: "ולייבל, תעלה גם אתה איתנו". עלינו שנינו למעלה וארזנו במטבח הבית את כל המזוודות והכלים עבור כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ. כשעמדנו לקראת סיום הגיע ר' בערל חסקינד ואמר: "הרבנית רוצה לתת לשניכם עשר דולר". היה זה הון רב בימים ההם, אך לא הסכמנו לקחת – זו הייתה הרי זכות גדולה עבורנו".

על פרט נוסף סיפר ר' שלום חסקינד: "לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ הייתה מזוודה ובה כתבים של אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אותם לקח עימו לכל מקום, וכך גם בנסיעה זו למאריסטאון. הייתה לי הזכות לשאת את המזוודה – שלא הייתה גדולה, אך די כבדה – ולהכניס אותה למכונית לאחר שכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נכנס אליה".

הנסיעה התקיימה ברכב בעל גג נפתח, שהודות לכך התאפשר לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ להכנס בקלות לרכב, מכיסא הגלגלים בו היה נע ממקום למקום.

"הנסיעה התקיימה ברכב בעל גג נפתח" (מפי השמועה תמונה זו מהנסיעה למאריסטאון)

במהלך שהותו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ במאריסטאון הגיעה הידיעה על פטירתו של כ"ק הרב לוי יצחק, אביו של כ"ק אדמו"ר, בכ"ף מנחם אב. בתחילה לא סיפרו לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ על הבשורה המרה, בכדי שלא לגרום לו עגמת נפש. כ"ק אדמו"ר ישב שבעה בניו יורק, ובימים אלו לא ביקר כדרכו את כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, וכשכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ שאל על כך לא רצו לומר לו את סיבת הדבר, עד שלאחר השבעה, ביום ד' אלול, נאלצו לספר לו על כך. משנודע דבר הפטירה לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, שיגר לכ"ק אדמו"ר אגרת תנחומים, ובה דברים בענייני אבלות.

לאחר שכ"ק אדמו"ר קם מהשבעה, נסע ביום ה' אלול אל

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ למאריסטאון, שם השמיע בפניו כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ביחידות שיחה מיוחדת "אודות הנהגת הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק בימי אבלו אחר כבוד אמו הרבנית הצדקנית נ"ע"¹⁷.

כשכ"ק אדמו"ר חזר ל770, הוא חזר על השיחה בפני ר' שלום חסקינד בכדי שיתקתק אותה במכונת כתיבה, והתנה זאת בכך שאף אחד לא יקבל העתק. הבחור היחיד ב770 באותם ימים שהחזיק ברשותו מכונת כתיבה בלשון הקודש היה ר' לייבל ביסטריצקי. ר' שלום חסקינד ביקש ממנו להשתמש במכונה, אך הוא הסכים בתנאי שיקבל העתק. ר' שלום חסקינד סיפר על כך לרבי, והרבי נענה לבקשה¹⁸.

(17) השיחה נדפסה בספר השיחות תש"ד ע' 160.

(18) כפר חב"ד גיליון מס' 1510, ט"ו בסיון תשע"ג.

בעת שהותו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ במאריסטאון התקבלו ליחידות כמה ממקורבי בית הרב, ביניהם ר' בערל חסקינד שנסע מספר פעמים למאריסטאון. סיפר על כך בנו ר' שלום חסקינד: "פעם אחת נסע אבי למאריסטאון לבקר אצל כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, יחד עם כ"ק אדמו"ר שהיה אז בתקופת האבלות על אביו. באותה הזדמנות ביקש כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מאבי לדאוג לכך שאף שבימי הקיץ אין הרבה בחורים בשיבה, בכל זאת, המניין – בו עובר כ"ק אדמו"ר לפני התיבה – יתחיל בזמן, בשעה תשע וחצי".¹⁹

לר' מאיר רוט - יהודי יוצא גליציה, גבאי ביהכנ"ס ב770 באותם ימים – הייתה מכונית. פעם אחת ר' בערל חסקינד היה צריך לנסוע למאריסטאון בכדי להכנס ליחידות, וביקש מר' מאיר שייקח אותו, ור' מאיר הסכים. לנסיעה הצטרף גם ר' שמואל לויטין. בסיום היחידות שאל כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ את ר' בערל אם עוד מישוהו הגיע יחד איתו. הוא השיב לחיוב וכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ביקשו להכניס אליו את בן לויטין. כשר' מאיר נכנס שאלו כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מה רצונו, והוא השיב ש"כ"ק אדמו"ר ממאן תדיר להתוועד עם הקהל, ואפילו בקידוש שעושים בשבת מברכים אחרי התפילה. כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ הרים את המפה שלפניו, הוציא מתחתיה שלושה דולרים ונתנם לר' מאיר ואמר שיקנו בהם את המצרכים הדרושים לעריכת הקידוש בשבת מברכים "וממילא יסכים חתני להתוועד". כשיצא ר' מאיר סיפר על כך בשמחה לר' בערל. ר' בערל רצה לקנות ממנו את הדולרים, אך ר' מאיר סירב ואמר כי ברצונו לחלק זאת לשלושה אנשים: דולר אחד לעצמו – על מנת שיביא יין כל השנה, דולר נוסף לר' בערל – על מנת שיביא מזונות כל השנה ואת הדולר השלישי – למי שיביא צלחות וכיו"ב כל השנה. ואכן מני אז התוועד כ"ק אדמו"ר בכל שבת מברכים.

ביום שישי י"ג אלול חל יום הולדתו של ר' שלום חסקינד (בנו של ר' בערל) והוא נסע למאריסטאון בכדי לזכות לראות את כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לרגל יום הולדתו. בכל שבוע הייתה אשה אחת בניו יורק אופה חלות עבור כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, ובאותו שבוע זכה ר' שלום להביא את החלות למאריסטאון. כשנכנס פנימה הבחין בעוגה שנכתב עליה "מ"ז מזל טוב", היה זה יום הנישואין המ"ז של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ.

סיפר הרב ניסן מינדל מזכירו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ: פעם אחת נסעתי ברכב שלי לבקר את כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, זה היה רכב ישן, וכשהגעתי למאריסטאון, לא

19) כידוע ש"כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ פעם התבטא "אויב איר וואלט געוואוסט ווי טייער ס'איז א מינוט פארן איידים, וואלט איר אנגעפיינגען אין צייט".

הצלחתי לעלות את הגבעה שעליה המוסד ארורא ממוקם, כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ יושב אז בחוץ, וכשהבחין שהרכב שלי לא מצליח לעלות, פרץ בצחוק.

על אנקדוטה שאירעה בעת אחד מביקוריו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ במאריסטאון סיפר ר' יצחק דוד גראנער²⁰: פעם שאל המשרת את כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ איך הוא רוצה שיחתוך את העגבניות, עגול או מרובע? כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ אמר לו: "דו מאכסט מיר איינג אין קאפ" [אתה עושה לי "צר" בראש].

אף שמטרת הנסיעה הייתה בכדי להנפש, בכל זאת גם שם המשיך כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בעבודת הקודש. בין היתר, הכתיב למזכירו מכתב ובו הוראות כיצד לחלק את תקציבי אותו חודש²¹, וכן כתב למר קאווען בעניין פגישה מתוכננת איתו ועם חברו מר סטולמן. וכפי שהעיד כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ עצמו²²: "במשך הזמן שהייתי במאריסטאון חפצתי להנפש מעט וגם זה לא עלה ביד".

בשנת תש"ה, עפ"י הוראת הממשלה, נסגר מוסד רפואי זה.

נסיים בעדותו של ר' ניסן מינדל, שכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ התבטא על מאריסטאון ש"ש כאן אויר של תורה"²³.

(20) תשורה גראנער – כ"ה סיון ה'תשע"א ע' 5.

(21) אגרות קודש חי"ג ע' שלו.

(22) אג"ק ח"ח ע' שצט.

(23) להעיר מסיפורו של ר' בערל זלצמן ששאל את כ"ק אדמו"ר איפה לשלוח את הבן שלו לישיבה, וחשב בתחילה לשלוח למאריסטאון ואחדים כאן הציעו לו לשלוח לאהלי תורה וכ"ק אדמו"ר ענה לו ביחידות: "די הנהלות זיינען די זעלביקע איבעראל, שיק עם אין מאריסטאון, ס'איז מחוץ לעיר, און דארטן איז פאראן גוטע לופט". [ההנהלה הינה אותו הדבר בכל מקום, תשלח אותו למאריסטאון, זה מחוץ לעיר, וגם יש שמה אויר טוב].